

Настаўніца асіпівіцкай СШ № 1 Святлана Георгіеўна Бычанок працуе ў класах з паглыбленым вывучэннем матэматыкі. Яна дае вучням трывалыя веды па прадмету, развівае матэматычныя здольнасці, рыхтуе іх да актыўнага удзелу ў вытворчай дзейнасці, фарміруе ўменне самастойна папаўняць свае веды.

Фота А. САСІНОЎСКАГА

30K-3

1420

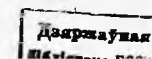
Народная Асвета

Штомесячны навукова-педагагічны часопіс
Заснавальнік: Міністэрства адукацыі
Рэспублікі Беларусь

● Выдаецца са снежня 1924 года

10 **КАСТРЫЧНІК**
1993

Мінск, «Полымя»

З М Е С Т

Любiць Радзiмy	3	ТЭМА СА ШКОЛЬНАЙ ПРАГРАМЫ	
АРГАНIЗАЦЫЯ НАРОДНАЙ АДУКАЦЫI		Землякоў Л. Я., Будай А. Я. Рэлігійныя арганiзацыi ў Рэспублiцы Беларусь: асноўныя прыкметы i прынцыпы дзейнасцi	41
Графукiна П. П. Стан спраў у школе — лiстэрка здароўя грамадства	6	Турлай Л. А. Рускае i беларускае мастацтва XIX — пачатку XX ст.	46
Кундалевiч У. М. Нялёгка дiржтарскiя клопаты	11	Гамеза Г. Я. Die Republik Belarus	53
ПЫТАННI ПЕДАГОГIКI I ПСIХАЛОГI		МЕТОДЫКА I ВОПЫТ	
Запеская С. Я. Асаблiвасцi развiцця камп'ютэрнай псiхадыягностыкi на сучасным этапе	16	Герасимович М. М. «История одного города» М. Е. Салтыкова-Щедрина: прием преувеличения, градоначальники и народ	59
МЕРКАВАННЕ		Клiсаў С. К. Экалага-тапаграфiчныя заданнi ў курсе фiзiчнай геаграфii ў VI класе	62
Харламаў I. Ф. Ступенi прафесiянальнага росту настаўнiка	20	Кавалевiч М. С. Аб прафесiянальнай арыентацыi ў сучаснай школе	66
ВЫХАВАўЧАЯ РАБОТА		ПАЗАКЛАСНАЯ РАБОТА	
Мартынава В. В. Выхаванне грамадзянiна: пошук новых шляхоў i форм	25	Сусед-Вiлчынская Ю. С. Так нараджаецца песня	69
Станчыц М. А. Фармiраванне ў школьнай культуры паводзiн у прыродзе	29	Прылуцкая С. М. Думаючы пра будучыню	73
ПЛАНАВАННЕ		ЮБIЛЕI	
Ягорава Л. П. Прыкладнае планаванне навучальнага матэрыялу па фiзiцы ў X i XI класах	35	Люкевич В. В. Будитель общественной совести	76

ЛЮБIЦЬ РАДЗIМУ

Напэўна, кожны, хто прачытае загаловак гэтага артыкула, пагодзiцца, што гаварыць сёння аб любi да Радзiмy вельмi няпроста, нават больш таго — складана. Раней усё было значна прасцей, ва ўсялякiм разе для пакалення людзей, якое нарадзiлася пры ўладзе Саветаў, давала жыццё наступным пакаленням, таксама ўгадаваным Радзiмай вялiкай — Саюзам Савецкiх Сацыялiстычных Рэспублiк i Радзiмай маленькай, геаграфiчна прывязанай да лiўнай рэспублiкi — Украiны, Грузii, Туркменii... I быў куточак, найбольш блiзкi сэрцу, аб яким кожны мог сказаць з асаблiвай цеплынёй: наша вёска, наша вулiца, мой дом.

I вось ужо няма Радзiмy вялiкай — вядомае ўсiм белавежскае пагадненне, падпiсанае кiраўнiкамі Расii, Украiны i Беларусi, лiквiдавала «саюз непрыяцельных рэспублiк свабодных», замест якога ўзiкла новае аб'яднанне СНД — саюз трынаццаць незалежных дзяржаў. Такiм чынам, Беларусь стала незалежнай дзяржавай. Хацi жалi больш дакладна, не стала, а аб'явила аб сваёй незалежнасцi, як, да прыкладу, iншыя з былога СССР. Гаварыць жа аб сапраўднай незалежнасцi не даводзiцца, таму мноства. Але не аб гэтым наша сённяшняя гiмова. Мы проста прыем як звычайны факт з'яўленне на геаграфiчнай карце свету такой дзяржавы, як Беларусь, i мы, хто пражывае на дадзенай тэрыторыi, жыхары гэтай краiны, а больш значным гучаннi — грамадзяне дзяржавы, у межах якой жыве i навакольнiкi (вядома, калi той-сёй не жадае перабрацца на месца жыхарства ў якую-небудзь iншую краiну, што, мiж iншым, некаторыя i робяць).

Мажлiва, ёсць пэўны сэнс у тым, што было магутнае, як мы лiчылі, дзяржава стала непатрабнай рэспублiкай, якая ўваходзiць у склад, а народ гэтых рэспублiк не ўзбунтаваўся супраць белавежскага рашэння, хаця у тым жа годзе, вясною, на рэферэндуме прагаласавалі за тое, каб жыва iснавала ў складзе СССР. Не будзем гадаць, як бы мы жылі, калi б не здарылася таго, што здарылася, — гiсторыя, як мы ведаем, не прызнае ўмоўнага. Значыць, трэба жыць у новых умовах, хаця, часцяком забываючыся пра суверенiтэтную незалежнасць, як пра свае ўласныя думаем пра Курыйскiя астравы (дадзены японцы, ці не аддаваць?); з болей успрымаем, жадаючы зразумець, што ж усё-так адбываецца да i часу, падзеi на Каўказе; раўнiва сочым за жыццём у прыбалтыйскiх рэспублiках, з якіх, мы лiчым, i пачаўся развал Савецкага Саюза... Так, можна адным махам рассекчы вузел, што трымаў саюзнаыя рэспублiкi (як вядома, не так i трывалы), але нашу свядомасць, нашу «саўковасць» хiба адменiш у адно iмгненне? Можна адгарадзiцца гранiцамi, мытнямi, вiзамi, сваiмi грошамi, а як быць з пачуццямi, што звязвалi усё папярэдняе жыццё сваякоў, сяброў, добрых знаёмых, якія раптам аказалiся iншаземцамi? Не могуць яны зникнуць iмгненна, ды i не павiнны, бо было б гэта не па-чалавечы. Што ж адбываецца? Як жыць далей? Пытаннi гэтыя — як галаўны боль. Яны не даюць спакою, бадай, усiм i асаблiва людзям сталага ўзросту. А вось маладзейшыя, шчыра кажучы, не так хвалявацца успрымаюць нераменны, што адбылiся за апошнiя гады. А менавіта аб iх думкi старэйшых, менавіта за iх балiць душа ў бацькоў. Якая будучыня чакае iх сыноў i дачок? I як, урэшце, iм жыць ужо цяпер? А яшчэ адно немалаважнае, можа быць, нават самае галоўнае: якімi становяцца нашы дзецi?

Сёння кожны школьны настаўнiк, выкладчык сярэдняй або вышэйшай навучальнай установы скажа, як апошнiм часам, дзень за днём, лiтаральна на вачах мяняюцца вучнi, студэнты. Палiтычная i эканамiчная нестабiльнасць моцна ўдарыла па ўсёй адукацыйнай сфэры (як увогуле па ўсiх баках жыцця грамадства). Знешне, вядома, многае не выглядае так страшна, хутчэй наадварот — вунь колькi перамен: зусiм, як у далёкiм i такiм прываблiвым замежжы або ў нас жа, толькi ў даўнiя часы, на пачатку стагоддзя, паадкрывалiся гiмназii, лiцэi, каледжы, якія, маўляў, i вырашаць наспелыя пытаннi адукацыi i выхавання. Але калi быць шчырымi да канца, то вярта зазначыць, зусiм без жадання каго-небудзь упiкнуць, што адбылася пакуль што змена шылды, праблемы ж засталiся. Ды пры нашай сённяшняй эканамiчнай беднасцi iначай i быць не магло. Таму ва ўсiм, што датычыць зместу шматбакавай педагагiчнай дзейнасцi, па-ранейшаму — цi то ў гiмназii, цi то ў звычайнай школе — галоўная надзея ўскладаецца на настаўнiка, які, нягледзячы нi на што, iдзе да сваiх вучняў, нясе iм святло ведаў, iмкнецца пасеяць у iх сэрцах зерне добра, справядлiвасцi i — насуперак горкай рэчаіснасцi, што больш пакуль разбурае, чым стварае, — любi да Бацькаўшчыны.

Тая нестабiльнасць, якая ўпамiналася вышэй, шматлiкiя перакосы ў грамадстве настолькi ўскладнiлi выхаваўчую работу ў школах, што гаварыць аб ёй сёння даводзiцца асцярожна i тым больш спрабаваць аснiсоўваць яе вынiкi. Што ж датычыць такога пытання, як выхаванне ў юнага грамадзянiна пачуцця патрыятызму, пачуцця любi да Радзiмy, то тут наогул трэба быць надзвычай далiкатным, бо справа гэта патрабуе сёння ад кожнага педагога не толькi гiрунтоўных ведаў, але i вялiкага такту.

Галоўны рэдактар: I. КАЛЕСИНСKY
Рэдакцыйная адрэс: Б. А. ПАΠΑНОВIЧ, У. Т. КАБУШ, П. П. КIШКУРНА, У. М. КУНДАЛЕ-ВIЧ, Г. В. ПАНОНИК, Г. П. ПЫЛЬКО (аднасны сакратар), I. Ф. ХАРЛАМАУ, В. У. ЧЭЧАТ, У. П. ЯКУБОВIЧ (аднасны галоўнага рэдактара).

Тэхнiчны рэдактар Г. У. Івашка, карэктар Л. Дз. Лебедзева.

Здадзена ў набор 24.08.93. Падп. да друку 23.09.93. Формат 70×108/16. Папера бланчная. Друк афсетны. Ум. друк. арк. 7. Ум. фарб.-адб. 7,52. Ул.-выд. арк. 10,05. Тираж 7223 экз. Зак. 794. Цана 40 р. (3 дастаўкай)

Адрас рэдакцыi: 220023, ГСП, Мiнск, Макаёнка, 12, тэлефоны: 64-62-68, 64-02-86, 64-64-69, 64-33-97. Выдавецтва «Полымя» Мiнiстэрства iнфармацыi Рэспублiкi Беларусь 220600, Мiнск, праспект Машэрава, 11.

Друкарня выдавецтва «Беларускi Дом друку».
220013, Мiнск, праспект Ф. Скарыны, 79.

АСАБЛІВАСЦІ РАЗВІЦЦЯ КАМП'ЮТЭРНАЙ ПСИХАДЫЯГНОСТЫКІ НА СУЧАСНЫМ ЭТАПЕ

С. Я. ЗАЛЕСКАЯ,
дацэнт кафедры психалогіі Інстытута павышэння
кваліфікацыі і перападрыхтоўкі кіруючых работнікаў
і спецыялістаў адукацыі, кандыдат псіхалагічных навук

Гісторыя зараджэння і развіцця псіхалагічнай дыягностыкі, афармленне яе ў якасці самастойнай галіны даследавання прыпадае на 20-я гг. нашага стагоддзя. Значны ўклад у яе станаўленне ўнеслі працы Ф. Гальтона, Дж. Кэтэла, Г. Эбінгаўза, Э. Крэпелена, А. Бінэ і інш. Менавіта ў гэты час з'яўляюцца правобразы тых інструментарыяў даследавання, якія называюцца практычнымі метадыкамі і апітальнікамі.

У 40—50-я гг. у сусветнай псіхалагічнай дыягностыцы сфарміраваліся асноўныя дыягнастычныя падыходы, была ў той або іншай ступені завершана распрацоўка ўсіх найбольш вядомых тэстаў (тэсты Векслера, Роршаха, апітальнікі тэматычнай аперэцпцыі, «шаснаццаць асобасных фактараў»).

У 60-я гг. даследчыкі звярнуліся да аналізу сітуацый, у якіх ажыццяўляюцца паводзіны чалавека, асобы. Стымулам для новага напрамку сталі працы, у якіх былі абгрунтаваны палажэнні аб тым, што варыятыўнасць паводзін асобы тлумачыцца сітуацыйнымі адрозненнямі, а не індывідуальна-псіхалагічнымі, на якія асноўным накіравана сучасная псіхадыягностыка (В. Мішэль, 1968).

У 80—90-я гг. большасць даследчыкаў лічаць неабходным перапад увагу ўзаемадзеяння індывідуальна-псіхалагічных і сітуацыйных пераменных, што стварае больш надзейныя і вальідныя інструментары даследавання.

У развіццё псіхалагічнай дыягностыкі ў наш час можна вылучыць два перыяды. Першы прыпадае на пачатак 20-х — сярэдзіну 30-х гг., калі тэсты шырока выкарыстоўваліся ў адукацыйнай і прафесійнай адукацыі: прафадборы і прафарыентацыі. У гэтыя гады плённа працавалі М. С. Верыштэйн, М. Я. Басаў, П. П. Блонскі, С. Г. Геллерштэйн, Н. Д. Лявітаў, А. М. Мандрака, Г. І. Расаліма, М. Ю. Сыркін, І. П. Шпільрэйн, А. М. Шуберт і інш.

У той жа час нашымі вучонымі быў прапанаваны шэраг прагрэсіўных ідэй, якія садзейнічалі развіццю псіхалагічнай дыягностыкі. Л. С. Выгоцкі, напрыклад, развіў ідэю аб псіхалагічным дыягназе. Пастановай ЦК ВКП(б) «Аб педагагічных скажэннях у сістэме наркамасветы» (1936 г.) было забаронена прымяненне тэстаў, перапынены ўсе псіхадыягнастычныя даследаванні. Спатрэбілася каля 40 год, каб цалкам аднавіць іх у сваіх правах.

У канцы 60-х гг. пачынаецца другі перыяд развіцця айчынай псіхадыягностыкі. Ён характарызуецца бурнымі дыскусіямі аб яе месцы ў сістэме псіхалагічных ведаў, прычынах, метадах і аб адносінах да межнага вопыту. Сярод сучасных вучоных, якія актыўна займаюцца праблемамі псіхадыягностыкі, можна назваць Я. І. Блейхерса, Л. С. Выгоцка, А. Т. Сакалюка, М. М. Мабанана, А. Я. Лічка, У. М. Сімакова, В. Кулагіна, У. М. Чыкава, Т. М. Мпольскага і інш.

Задачай, што стаіць перад айчынай псіхалагічнай дыягностыкай, складаюць і рашэння. Няма такой галіны практычнай дзейнасці, якая б не страбавала ў яе дапамогі. Метадыкі псіхадыягностыкі шырока выкарыстоўваюцца сёння ў нашай рэспубліцы пры прафесіянальным адборы і расстаноўцы кадраў, у сістэме прагназавання паводзін, для кантролю псіхічнага развіцця дзяцей і дарослых, аптымізацыі навучання, пры вывучэнні асобы для медыцынскіх і экспертных мэт.

У сучасны момант актуальнасць набывае ўкараненне псіхадыягнастычных даследаванняў у сферу народнай адукацыі і прафарыентацыі. Асабліва важнай, на наш погляд, з'яўляецца распрацоўка камп'ютэрнай сістэмы тэстыравання інтэлектуальных здольнасцей школьнікаў у працэсе навучання і прафесіянальным самавызначэнні. Псіхадыягнастычнае за-

беспячэнне мае мноства разнастайных метадык, якія дазваляюць устанавіць узровень інтэлектуальнага і псіхічнага развіцця дзіцяці на ўсіх этапах яго жыцця. Найбольш вядомымі і распаўсюджанымі ў сучаснай псіхадыягностыцы прыкладамі такіх тэстаў з'яўляюцца батарэі тэстаў шкалы інтэлекту Векслера, тэст-структура інтэлекту Амтхаўэра, батарэя тэстаў агульных здольнасцей.

У батарэі тэстаў вывучэння інтэлектуальных здольнасцей уваходзяць заданні, якія аб'яднаны адной псіхадыягнастычнай метадыкай і накіраваны на вымярэнне розных бакоў гэтага складанага псіхалагічнага канструкту. Так, батарэі тэстаў шкалы інтэлекту Векслера ўключаюць заданні на агульную дасведчанасць, разуменне, здольнасць да ўстанаўлення падабенства і аналогіі, візуальную камбінаторыку і рапрадукцыю, асацыяцыі аналіз паслядоўных падзей, метычныя здольнасці і навыкі, ізацыяны рапрадукцыі і рапрадукцыі імяці і г. д. Сувочнасць выкаў тэстаў з'яўляецца адной з іх асаблівасцей (у тэстах) з'яўляюцца і іншыя ступені паўнаты рэзультатаў даследуемай якасці, станаюць залежнасці (у заданні) і складаныя агульных здольнасцей).

Працэдура працоўкі і праверкі дыягнастычных якасцей батарэйных метадык значна ўскладняецца ў параўнанні з адзінаковымі тэстамі. Каб вызначыць вальіднасць, дыскрымінантнасць, унутраную ўзгодненасць тэставых батарэй, праз усе гэтыя працэдуры праходзяць асобыныя тэставыя заданні (субтэсты), а затым уся батарэя ў цэлым.

Нягледзячы на аб'яднанасць у агульныя метадыкі, некаторыя субтэсты батарэй выкарыстоўваюцца паасобку для выканання пэўных вузкіх дыягнастычных заданняў, напрыклад вывучэння арыфметычных здольнасцей і навыкаў дзіцяці і інш. У такім выпадку асобныя субтэсты забяспечваюцца ўласнымі прыватнымі нормамі і стандартамі выканання.

Вялікія перспектывы распаўсюджвання тэстаў і тэставых батарэй адкрываюцца ў сувязі з камп'ютэрнай псіхадыягностыкай. Выкарыстанне сродкаў вылічальнай тэхнікі дапамагае пры правядзенні абследавання або аналізу яго вынікаў. Канкрэтныя метадыкі камп'ютэрнай дыягностыкі ў большасці выпадкаў уяўляюць апаратныя тэсты.

Добрымі якасцямі апаратнага тэсту з'яўляюцца больш высокая дакладнасць і аб'ектыўнасць вынікаў абследавання, магчымасць аўтаматыза-

цыі збору першасных даных. Той, хто праходзіць абследаванне з дапамогай ЭВМ, нярэдка дае найбольш дакладную інфармацыю, якая датычыцца некаторых бакоў яго асобы, бо эмацыянальна адчувае сябе менш скавана, чым у прысутнасці псіхалага.

Прымяненне камп'ютэрных дыягностык дазваляе пераадолець некаторыя істотныя недахопы групавых тэстаў за кошт увядзення зваротнай сувязі з кожным, хто праходзіць прабаўванне, рэалізацыі магчымасці ўліку не толькі вынікаў, але і спосабу выканання асобных заданняў. Толькі тут магчымы дадатковыя інструкцыі па ходзе выканання заданняў, праверка правільнасці разумення субтэстаў, калі ўзнікнуць цяжкасці пры рашэнні асобных заданняў.

Усё гэта павялічвае ролю камп'ютэрнай тэхнікі ў псіхалагічных даследаваннях, увогуле і ў дыягностыцы інтэлектуальных здольнасцей у прымяненні. Нягледзячы на некаторую напярэжанасць вучоных-псіхалагаў адносна выкарыстання ЭВМ у псіхадыягностыцы, нельга не пагадзіцца з тым фактам, што з іх дапамогай магчыма ажыццявіць франтальныя даследаванні рознай мэтай накіраванасці, паменшыць затраты часу на іх правядзенне амаль на ўсіх этапах, забяспечыць уніфікацыю форм канчатковай інфармацыі аб інтэлектуальных здольнасцях асобы і ўзроўню іх развіцця.

Безумоўна, ЭВМ не зніжае ролю псіхалага і тым больш не замяняе яго ў непасрэднай рабоце з людзьмі. Аднак аб'ектыўная інфармацыя, атрыманая з дапамогай камп'ютэрнай псіхадыягностыкі, узбройвае яго неабходнымі ведамі для далейшай карэкцыйнай і дыягнастычнай работы.

Для псіхадыягностыкі выкарыстоўваюцца камп'ютэрныя метадыкі, якія ўяўляюць альбо распрацаваныя для гэтай мэты тэсты, батарэі тэстаў, апітальнікі, анкетны і да т. п., альбо адапціраваныя для ЭВМ дыягнастычныя метадыкі з рознымі формамі прад'яўлення інфармацыі (графікі, рысункі, схемы, апорныя сігналы, сімвалы і інш.). Адзначым, што пры выкарыстанні камп'ютэрных метадык любога характару неабходна вызначыць ступень іх вальідзацыі, стандартызацыі, надзейнасці і г. д.

Прымяненне ЭВМ для статыстычнай апрацоўкі вялікіх масіваў даных не толькі садзейнічае паскарэнню работы, але і пазбаўляе спецыялістаў (псіхалагаў, педагогаў і інш.) ад рутынавай працы. Акрамя гэтага, ёсць магчымасць ускрыць такія ўзаемасувязі пры колькасным і якасным ана-

лізе атрыманых вынікаў, якія на ўзроўні лагічных аперацый чалавечага мыслення выяўлены быць не могуць. Гэта датычыцца такіх метадых матэматычнай і статыстычнай апрацоўкі вынікаў, як каралейны, фактарны аналіз і да т. н.

З дапамогай ЭВМ можа таксама часткова ажыццяўляцца інтэрпрэтацыя вынікаў даследавання. Неабходна, аднак, адзначыць важнасць і такой нязвыклай для псіхалагаў дзейнасці, як фармалізацыя інтэрпрэтацый дыягнастычных метадых для камп'ютара, што патрабуе разбіўкі на дыяпазоны ступені выражанасці той або іншай дыягнастуемай уласцівасці, якасці, асаблівасцей асобы і інш. Усё гэта ў сваю чаргу патрабуе дадатковай працэдурнай стандартызацыі або кваліфікаванай экспертнай ацэнкі.

Улічваючы выкладзеныя палажэнні, сфармулюем асноўныя патрабаванні да псіхадыягнастычных метадых, якія мы мяркуем выкарыстоўваць у сваім даследаванні.

1. Яны павінны быць па магчымасці стандартызаванымі, валіднымі, працэдурна простымі ў рабоце, не патрабаваць вялікіх часавых затрат, дазваляць камп'ютэрызацыю на ўсіх асноўных і прамежкавых этапах работы (апрацоўка і выдача інфармацыі).

2. Методы павінны дапускаць пашыраную псіхадыягностыку зрэзу інтэлектуальных структур асобы, які ахоплівае ўсе або амаль усе ўзроўні інтэлектуальных здольнасцей дзіцяці ў працэсе навучання.

3. Атрыманая псіхадыягнастычная інфармацыя павінна ўтрымліваць звесткі як аб станоўчых, прагрэсіўных патэнцыях асобы, так і аб негатывных, дэструктыўных яе тэндэнцыях.

У выніку псіхадыягностыкі неабходна атрымаць псіхалагічны портрэт кожнага, які можа быць дапоўнены інфармацыяй верагоднага характару — прагнознай развіцця інтэлектуальных здольнасцей асобы праўны прамежак часу (2—5 год).

Мы мяркуем, што распрацоўка дадзенага праекта будзе мець пэўныя этапы даследавання і развіцця. На першым этапе вывучаецца становішча, у якім знаходзіцца псіхадыягнастычнае асаблівасце на пытаннях інтэлектуальнага і псіхічнага развіцця асобы дзіцяці (аналіз айчынай і замежнай літаратуры, стварэнне банка псіхадыягнастычных і камп'ютэрных метадых, экспертыза створаных тэстаў інтэлектуальных здольнасцей і іх апрацацыя на рэпрэзентывных выбарках).

На другім этапе прыцягваецца ра-

бота над распрацоўкай тэарэтычных і практычных падыходаў па пытаннях камп'ютэрнай псіхадыягностыкі і стварэннем айчынай тэставай батарэі і асобных тэстаў па вызначэнню інтэлектуальных здольнасцей. Мы лічым, што вывучэнне інтэлектуальных здольнасцей неабходна пачынаць з ранняга ўзросту (5—6 год), паколькі сістэма навучальных устаноў, якая існуе сёння ў Рэспубліцы Беларусь, не дазваляе праводзіць работы з высокаадоранымі і інтэлектуальна развітымі дзецьмі. У існуючых жа ліцэях і гімназіях ёсць пэўныя сістэмы адбору вучняў у першы клас. Але, як правіла, яны выпадковыя, не маюць апрацацы і гаварыць аб іх выніковасці не мэтазгодна.

Трэці этап вывучэння інтэлектуальных здольнасцей дзяцей — перыяд заканчэння імі пачатковай школы (IV клас) і час фарміравання дыферэнцыраванай самаацэнкі і пазнавальных інтарэсаў. Сістэма тэстаў павінна быць накіравана на тое, каб вызначыць тую галіну дзейнасці або сферу інтарэсаў, у якой малодшы падлетак дасягнуў найбольшых вынікаў (развіцця). Паралельна неабходна распрацоўваць карэкцыйныя праграмы па выраўноўванню або развіццю ўзроўню інтэлекту дзяцей, у якіх ён ніжэй за норму.

Наступны этап, які мяркуецца ахопіць сістэмай тэстыравання, пачнецца ў IX класе, калі трэба дапамагчы вучням прафесіянальна вызначыцца (выбар профільнага навукова-навучання ў СПТВ, спеціалізацыі і інш.). У гэты перыяд дзяцей трэба інтэлектуальна падтрымаць, каб яны не пераключыліся на пэўныя пачатковыя і адзіночныя здольнасці, а развілі іх у агульнай навукавай дзейнасці.

Вывучэнне інтэлектуальных здольнасцей школьнікаў на розных этапах дапамагае не толькі найбольш адэкватна і мэтанакіравана размеркаваць іх па каналах навукавай і прафесіянальнай падрыхтоўкі, але і дазваляе прагназіраваць напавярненне навукавых устаноў, размеркаванне па асобных спецыяльнасцях, адкрыццё ўстаноў новага тыпу, рэарганізацыю старых.

Эканамічная эфектыўнасць дадзенага праекта мае на ўвазе не прамую, а апасродкаваную выніковасць, паколькі своечасовае вызначэнне і падрыхтоўка высокаадораных дзяцей дапамагае выйсці са складанага сацыяльна-эканамічнага крызісу, у якім знаходзіцца Рэспубліка Беларусь у сувязі з адсутнасцю дастатковай коль-

касці высокакваліфікаваных кадраў і спецыялістаў. Вызначэнне ўзроўню інтэлекту дазволіць скараціць расходы на непатрэбнае навучанне ўсіх па адной праграме, падыходзіць да гэтага пытання дыферэнцыравана, а значыць — эканоміць пэўную частку сродкаў для палепшэння сістэмы падрыхтоўкі інтэлектуальна больш развітых дзяцей.

Што датычыцца сістэмы прафарынтацыі, то ўкараненне тэстыравання інтэлектуальных здольнасцей асобы дапаможа псіхалагам, прафкансультантам у іх рабоце, знізіць колькасць памылак, якія звязаны з выбарам прафесій і спецыяльнасцей. Названае тэстыраванне можа быць выкарыстана ў час прыёму абітурыентаў у навукальныя ўстановы (для вызначэння агульнага ўзроўню інтэлектуальных здольнасцей), дапаможа пры размеркаванні па канкрэтных спецыяльнасцях (для вызначэння ўзроўню спецыяльных здольнасцей), выяўленні адоранай моладзі, якая можа прэтэндаваць на прысваенне ей адукацыйна-навуковых званняў і спецыяльных дыпламаў і г. д.

Мнагафактарная і мэтазлучная сістэма тэстыравання інтэлектуальных здольнасцей школьнікаў у працэсе навучання і прафарынтацыі можа мець і далейшае развіццё. Так, яна можа выкарыстоўваць кіраўнікі і псіхалагічныя прадпрыемстваў і арганізацый, спецыялісты цэнтраў занятасці насельніцтва, прафкансультанты, педагогі, медыкі.

Патэнтна-ліцэнзійная прапрацоўка праекта бачыцца нам такім чынам, што складаная сістэма назапашвання

і апрацоўкі вялікага масіву даных ЭВМ павінна мець у наяўнасці пакеты праграм, ажыццяўляць іх распрацоўку або гарантаваць ліцэнзійную чысціню пры праграмнай эксплуатацыі. На першым этапе, калі ідзе распрацоўка і адаптацыя псіхалагічнага зместу батарэі тэстаў, складанне праграм не будзе выклікаць цяжкасцей у любога кваліфікаванага праграміста. На наступных этапах мы мяркуем прыцягваць саўдзельнікаў распрацоўшчыкаў праграмных тэстаў альбо купляць зарубешныя пакеты праграм, якія неабходны нам для далейшай работы.

Нягледзячы на тое, што ў сістэме народнай адукацыі (у школах) у пэўным знаходзіцца гэты тып праграм, мы плануем распрацоўваць псіхадыягнастычныя метадыкі для персанальных камп'ютараў тыпу IBM-AT-286, якія хоць і дарагія, але, на наш думку, праз некалькі дзесятак год усё ж будзе прыдуць у сістэму народнай адукацыі. Работа па праекту мае на ўвазе затрату сіл не на адзін год, таму неабходна арыентавацца на заўтрашні дзень.

Для работы над праектам мяркуецца прыцягнуць псіхалагаў, педагогаў, выхавальнікаў, медыкаў, праграмістаў, эканамістаў (прагназістаў). Мы будзем заключаць дагаворы з зацікаўленымі арганізацыямі, установамі. Так, у сучасны момант назіраецца вострая няхватка псіхадыягнастычнага інструментарыя для адбору дзяцей і падлеткаў у рэальныя класы, пашырае свае структуры Рэспубліканская служба прафарынтацыі і інш.